

МАКСИМ БУТЧЕНКО

ВІД АВТОРА БЕСТСЕЛЕРІВ
«КУРКУЛЬ» ТА «1918. МІСТО НАДІЙ»

Максим Бутченко — відомий український письменник, журналіст і громадський діяч. Працював у суспільно-політичному тижневику «Кореспондент», журналі «Фокус» та в одному з найвпливовіших вітчизняних видань «Новое время». Його твір «Художник війни» було перекладено і видано в Чехії та Великій Британії.

Того ранку Симон Петлюра нарешті повернувся додому. Обійняв дружину Ольгу, вільно дихав на повні груди. Стільки часу він провів у в'язниці бездіяльно. І ось відчув, що настає пора великих змін. Соратники чекають наказу діяти. Однак кохана Ольга і маленька донечка Леся дуже переймаються тим, що тато й чоловік і далі майже не з'являтиметься вдома. Та й чи буде в них дім? І сам Петлюра розривається між сім'єю та своєю мрією — незалежною Україною. Режим Скоропадського має бути повалено. Відступати не можна. Здається, Петлюра чує власний голос ніби здалеку. І наче не він промовляє ті слова: «Іншого шляху, крім повстання, у нас немає...»

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-5422-0

9 786171 254220

МАКСИМ БУТЧЕНКО

ПЕТЛЮРА. БОРОТЬБА

ПЕТЛЮРА БОРОТЬБА

МАКСИМ
БУТЧЕНКО

МАКСИМ БУТЧЕНКО

ПЕТЛЮРА БОРОТЬБА

РОМАН

ХАРКІВ КЛУБ
2019 СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

УДК 821.161.2
Б93

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Переклад з російської *Тетяни Свелєби*

Дизайнер обкладинки *Сергій Ткачов*

ISBN 978-617-12-5422-0

- © Бутченко М. А, 2018
- © Depositphotos.com / risto40,
slunicko1977, ПляKvatura,
обкладинка, 2019
- © Книжковий клуб «Клуб Сі-
мейного Дозвілля», видання
українською мовою, 2019
- © Книжковий клуб «Клуб Сі-
мейного Дозвілля», худож-
не оформлення, 2019

Важкий шлях, народе України, до твого щастя... Тернями встеляють його твої вороги і, як дикі звірі, вичікують хвили, коли б кинутися на тебе й своїми забрудненими пазурами впитися у твоє молоде тіло... й ссати з нього твою святу кров. А ти, зневірений і втомлений, блукаєш серед цього бруду, чуток, провокацій, підлесливих обіцянок, котрі тільки розпорошують твої сили й розбивають дух твій. Зневір'ю, розчаруванню не може бути місця в час, коли на довгі літа вирішується твоя доля, твоє щастя і твій добробут. Лише міць, єдність і тверде непохитне стремління до повної незалежності й свободи може бути нашим побратимом.

*Симон Петлюра. До населення всієї Соборної України.
17 вересня 1919 р.*

Ця історія почалася наприкінці 1918 року. У той час Україну очолював гетьман — колишній царський офіцер, український політик Павло Петрович Скоропадський, а країна називалась Українською Державою. Навесні того року багатотисячна німецька армія вторглась із західного берега Збруча, уклавши угоду з українськими політиками. Ця угода була вкрай проста: німецький уряд допомагає звільнити Україну від більшовиків, натомість до Німеччини має бути відправлено сотні тисяч потягів із продуктами. «Війна за їжу» — так це називали і жартома, і всерйоз. Війська просувалися швидко — українці й німці витісняли червоних на всіх фронтах. Як відомо, Симон Петлюра зі Слобідським кошом першим увійшов до Києва, не бажаючи поступатися перемогою інтервентам. Тоді ж німецьке командування визнало дії Симона Васильовича небезпечними, і він був змушений скласти свої повноваження в Коші. І очолив Союз земств — організацію, що координувала самоврядування на місцях. У кінці квітня відбувся так званий гетьманський переворот — на з'їзді хліборобів, що проходив у приміщенні київського цирку, Скоропадський оголосив себе гетьманом. Усі демократичні інститути У.Н.Р.¹ було розпущено, чимало діячів заарештовано, хоча декого одразу й відпустили. Державний устрій України дуже швидко почав нагадувати монархічний.

Саме тоді почалися й перші селянські повстання. Німецька варта забирала в українських селян хліб і харчі, прирікаючи тих на голодне життя на грані виживання. Озлоблених людей було доведено до відчаю. Ще з літа по Україні прокотилася хвиля селянських повстань, у яких загалом узяло участь близько 100 тисяч осіб. Понад 20 тисяч німецьких солдатів загинуло, десятки тисяч було поранено. Землю віддавали колишнім поміщикам, що викликало ще

¹ Тогочасне написання. (Прим. ред.)

більше незадоволення на селі. Петлюра кілька разів відкрито виступав проти гетьмана, закликаючи того не грабувати селянство. Але Скоропадський не міг або не хотів навести лад — німці забирали їжу за умовами договору; а бунти гетьман жорстоко придушував.

Урешті, через постійну критику гетьмана, Петлюра зазнав репресій, а потім його взагалі було ув'язнено. Однак восени все змінилося. Німці зазнали поразки у європейській війні. Продовольство, обіцяне Скоропадським, постачалося з перебоями — німецька армія і країна голодували. Тим часом у жовтні в Німеччині було створено новий уряд, який проголосив політику миру. 7 листопада там почалася революція, імператор Вільгельм II утік із країни, а вже 11 листопада Німеччина капітулювала.

Таким чином, у гетьмана більше не залишилося союзників. Надто пізно він заявив про земельну реформу, про пільги для селянства. Скоропадський був ініціатором створення Української академії наук, багатьох інших державних інститутів, але так і не став національним лідером. Він у всьому вбачав змову проти себе, що, зрештою, не було позбавлено сенсу — ще влітку виникла організація «Національний союз», завданням якої було скинути Павла Петровича. Його влада висіла на волоссі, й кожен наступний день міг стати вирішальним.

РОЗДІЛ 1

Двері відчинилися. Майже хвилину з них ніхто не виходив. Зяяла лише чорна порожнеча прямокутного проходу. Свист іржавих залізних петель кілька секунд висів у повітрі, доки не обсипався разом із дрібним пилом на брудну бетонну підлогу. Темна-темна вранішня тиша ніби обклала поріг невисокого входу ватую, крізь яку не могло проникнути жодного звуку. Раптом вугляна пелена проходу захвилювалася, по ній пробігли брижі, як по натягнутій тканині, й за мить імла розірвалася, випускаючи фігуру чоловіка; швидко крокуючи, він вирвався з п'ятми. Різкі, навіть нервові рухи свідчили про те, що той дуже поспішає. Здавалося, ніби він розігнався біля виходу, а далі ще й пришвидшив крок, щоб легкий осінній вітер здув із його тіла лахміття темряви, яке залишилося після похмурих коридорів.

Чоловік стрімко пройшовся широким двориком, огороженим обшарпаною цегляною стіною, проскочив розчинені навстіж металеві ворота, ступив три кроки ліворуч і зупинився. На його непримітному, звичайному обличчі промайнула хвиля подиву, наче він уперше опинився на широкій київській вулиці. Так буває, коли потрапляєш у знайоме місце після довгої відсутності, і звичний пейзаж здається ніби чужим, тому що пам'ять часто-густо позбувається непотрібних спогадів швидше, ніж ми можемо собі уявити. Хоч би що там було, однак цілком звичайна обстановка сутінкової пізньої осені змусила чоловіка заціпеніти й стати на мить деталлю проспекту, засипаного жовтим листям, сухі тільця якого опадали в блискучі чорнильні калюжі; обставленого триповерховими будинками з каламутними вікнами, схожими на очі древнього старця. Чоловік глибоко зітхнув, і вологе повітря холодним струменем проникло в горло. Він рушив, тепер уже не так швидко, уважно карбуючи кожен

крок, ніби відлічував відстань, котра збільшується між ним і Лук'янівською тюрмою, де його було ув'язнено майже три місяці.

Ранок 11 листопада був звичайнісіньким для перехожих, які шутилися від пронизливого вітру, намагаючись утримати в обіймах драпового пальта або добротного кожуха власне тепло. Двірник стояв біля парадного входу респектабельного будинку й, обіпершись ліктями на тонку криву мітлу, курив самокрутку; білий дим огортав його на секунду, надаючи виснаженому обличчю якоїсь дивної загадковості. Візник дрімав на передку, вчепившись зашкарубленими долонями із синіми прожилками вен за віжки. Вельможна дама, притримуючи від вітру криси свого широкого капелюшка, а іноді піднімаючи комірець легкої шубки, граційно простувала тротуаром.

Однак ніхто не помічав нашого чоловіка з високим чолом, рівним носом і міцно стиснутими губами. Він усе йшов, поважно карбуючи крок, ніби на параді. Колишній в'язень був одягнений у військовий френч, на голові офіцерський кашкет, на руках — шкіряні рукавички. Крокував твердо, немов даючи долі таким чином зрозуміти, що не вона керує ним, а він нею. Ніхто, авжеж, ніхто не міг навіть припустити, у якому бурхливому вирі подій закрутиться невдовзі все в цьому місті: перехожі, двірник, пані та інші кияни, — після виходу з ув'язнення цього непомітного громадянина.

— Симон Васильович? — грубий голос раптом пролунав позаду.

Чоловік зупинився, обернувся.

— Так, — коротко відповів.

— Петлюра? — не вгавав незнайомиць.

— Справді так.

Перед ним стояв юнак. Легкий пушок на щоках, великі зелені очі, чубчик, що спадав на лоба. Він м'яв у руках кепку,

трохи хвилювався. Форма юнкера виказувала в ньому людину, яка обрала кар'єру військового.

— Я... Я багато чув про вас, — нарешті промовив юнак.

— Гм... Дозвольте поцікавитися, що саме, — Симон Васильович ледь усміхнувся.

— Та так... Казали, що ви три аршини на зріст... Руки — ніби дві лопати... Брехали, що ви чорний, як смола... Й ікла стирчать... — хлопець геть зніяковів.

— Он як! Ну, як бачиш, брате, ікла я сьогодні вдома залишив, — Петлюра знов усміхнувся.

— Справді? — запитав юнак і лише тоді втямив, що бовкнув дурницю.

— Як тебе звати? — спитав Петлюра.

— Гаврило я, — відповів юнак.

— От що я тобі скажу, Гавриле. Я звичайний. Розумієш, немає нічого в мені особливого, крім віри, — мовив Симон Васильович.

— Віри? — знову перепитав юнак, не розуміючи, про що йдеться.

— Так, брате. Скажу тобі, що той, хто розкриє секрет віри — розкриє секрет життя.

А потім по-дружньому поплескав хлопця по плечу, попрощався й пішов у бік готелю «Прага», що неподалік від Софійської площі. Місто прокидалося, на тротуарах ставало все більше перехожих. Мчали екіпажі, деренчали на бруківці фаєтони. Легкий шум заповзав у вушну раковину, неначе вуж, сподіваючись знайти там собі сховок. Вулиці наповнювалися шурхотінням, окриками, фирканням. Усе це невидимими потоками стікалося по семи пагорбах і розливалося, подібно до стрімких ручаїв. Але Симон Васильович не чув нічого, що могло б збити його з рівномірного плину думок, який відповідав його статечній ході. Цей ранок, нічим не прикметний для оточуючих, став для нього перепусткою в інший світ. Ні, не по міській бруківці

йшов Петлюра, не по осінній грязюці, яка темним, каламутним супом розлилася по тротуару, — він підносився над камінням, пурхав у повітрі пташкою, зависав у повіваннях вітру. Скоро, скоро все вирішиться, ось тільки чи вистачить у нього сил? Чому з голови не йде думка про Україну; які вихори здіймаються в його свідомості знову й знову? І як бути з гетьманом, проти котрого він обіцяв не виступати? Де ця тонка грань між словом і ділом? Якщо все зруйнується, то хто виграє? Надворі була осінь 1918 року — час великих подій і маленьких людей.

Ось, нарешті, поріг номера готелю, де він мешкає. Відразу вийшла здивована Ольга. Обійми, ніжність, тепло. Симон Васильович прихилився до дружини, відчув слабенький аромат. Що це? Старі парфуми? Сукня ввібрала в себе пахощі церковного ладану? Чи, може, це терпкий аромат трав, які вона збирала за містом, а потім ламала висушені стебла тонкими пальцями, кидала в чайник, заливала окропом; і густий польовий запах огортав її шкіру, неначе проникаючи в плоть. Так, саме так і є — її душа пахне духмяною травою.

— Я так чекала! Останніми днями бозна-що відбувається, — Ольга гладила чоловіка по щоках.

— Мені казали. Казали...

— Чи хвилюватися мені, Симоне? Я стільки потерпала...

— Знаю, знаю, моя мила. Але якщо доля дає ще один шанс, то гріх ним не скористатися... Адже ти сильна, усе витримаєш, Оленько.

— Так, я сильна, сильна... Сама повторюю раз у раз... Уже втомилася повторювати.

— Ні, ні, не впадай у відчай. Коли й ти поступишся, то хто залишиться?

— Хто? Не знаю. Це місто. Вулиця. Перехожі. Поглянь у вікно. Подивись на людей, зазирни їм в очі. Їм же нічого вже не треба, хіба що спокою.

— Бачу, бачу...

— Чи не авантюра це — виступати проти гетьмана? З ким? Хто піде за тобою? Чула, що Володимир Кирилович¹ на зібранні заявив: шансів перемогти вчетверо менше.

— Так, знаю, це схоже на входження в п'ятьму... Не можу осягнути, Ольго. Але й відмовитися також. Ніби щось притягує мене... Вабить... Не розумію досі, як учинити...

Уже мало не всоте вони розмовляють на цю тему. Багато разів сідали за стіл, запалювали свічі, й бурштинове світло забарвлювало їхні худі обличчя, в'язка світляна олія застигала на стінах нерівними шарами. Тоді, коли весь світ обмежувався чотирма стінами їхнього помешкання, коли простір стискався до семи аршинів, коли повітря важчало й лягало їм на плечі невидимим камінням — вони говорили про майбутнє так, неначе воно було сьогоднішнім. Говорили про країну, якої не було на карті та в географічних атласах, але вона існувала в їхніх серцях; і реальність перетворювалася на вимисел, а вимисел ставав реальністю. І зараз вони все повертались і повертались до давньої бесіди — двоє людей, які обрали спільний життєвий шлях.

— Я знаю, що потрібно боротися, але чи прийшов час, Симоне? Гетьман ще й досі могутній! — хвилювалась Ольга.

Симон Васильович мовчав. Дивився в темні очі дружини, на тоненькі срібні ниточки ранньої сивини, які простяглися від скроні. Вона думала про те, як невисловлене, таємне лихо (те, що між здогадками й пересторогами) може раптом з'явитись і все зруйнувати. Усе їхнє життя може на секунду завмерти, зупинитися, а потім понести їх бурхливим потоком, і тоді вже не буде чим зарадити, не буде змо-

¹ Володимир Винниченко (1880—1951) — український політичний і державний діяч, прозаїк, драматург і художник. Автор багатьох декларацій і законодавчих актів У.Н.Р. Саме він 10 червня 1917 р. на 2-му Всеукраїнському військовому з'їзді оголосив І Універсал Центральної Ради. *(Тут і далі прим. авт., якщо не зазначено інше.)*

ги повернути назад. Так, саме так, неначе сухий аркуш пергаменту, чутливий до доторків вітру, вразливий до дихання протягу, — жіноча душа відчувала примхи долі!.. І зараз, коли чоловік повернувся з тюрми, після тяжких днів розлуки, вони опинилися перед вибором, не до кінця розуміючи, до чого все це приведе.

— Можливо, відмовишся від повстання? — нарешті промовила Ольга.

— От уже й Національний Союз визначився — виступати проти гетьмана. Мені треба потрапити до січових стрільців. Трохи часу... Так, певно, що так, — трохи часу, — сказав Симон Васильович і легенько хитнув головою.

— Боюся, аби не сталося так, що почнуть, а потім кинуть усе на півдорозі. Це буде найгірше для всіх нас, — Ольга поправила пенсне, що сповзало з її маленького носика.

— Усе так, моя рідна... Усе саме так... Сьогодні зустрічаюся з Андрієм Григоровичем¹. Подивимося, що він скаже, — відповів Симон Васильович.

Жінка хотіла була щось додати, та раптом із кімнати до вітальні вийшла заспана Леся в нічній сорочці. Довге волосся спадало на щічки. Босі ніжки тихо ступали по бордовому килимку; дівчинка терла кулачками обличчя — вона ще як слід не прокинулася, тому не розуміла, що відбувається.

— Лесику! Мій Лесику! — вигукнув Симон Васильович.

Дівчинка зупинилася, завмерла, а потім побігла до батька, який розпростер руки для обіймів.

— Татусю, татусю, — дочка обійняла його, притулилась усім тілом.

Так вони й стояли — Ольга, яка зняла пенсне й тримала його в руках, Симон Васильович, що цілував доччине волосся,

¹ Андрій Григорович В'язлов (1862—1919) — за часів Гетьманату начальник в'язничного управління, член Сенату Української держави, міністр юстиції (жовтень — листопад 1918). Особисто клопотався перед гетьманом про звільнення Петлюри.

і маленька дівчинка, для котрої повернення батька було схоже на казку зі щасливим кінцем.

День минув тихо. Симон Васильович відпочивав, а наступного ранку поїхав до В'язлова, який усе поривався відвести його до гетьмана. Андрій Григорович нервово ходив по кабінету, і його кругле обличчя, гладко зачесане волосся, випещена борода — усе свідчило про нього як про людину старої формації. Було видно, що колишній депутат Державної Думи І скликання від Київської губернії, а нині міністр Української Держави дійсно хвилювався. Йому хотілося довести Петлюрі, що не все ще втрачено. Та й справді, скільки гетьман зробив для розвитку науки й держави! Хіба цього мало? Симон Васильович уважно слухав монолог старого приятеля, намагаючись уловлювати не лише слова, але й паузи.

— Зрозумій, що виступати проти Скоропадського — це найбезглуздіша ідея, котра могла прийти в гарячу, нерозсудливу голову. Так, Павло Петрович перегинав палицю. І що ж? Краще буде переконувати його! Говорити, говорити, — доводив В'язлов.

— Андрію Григоровичу, усе слушно ти кажеш. Тільки ж скільки тих бесід уже було! Я, як голова Земського союзу, звертався до нього, вимагав, наполягав — припинити грабувати селян. Знайти інші методи. І що ж? Дозволь спитати тебе — що ж? — Петлюра сидів на стільці, закинувши ногу на ногу.

— Усе змінилося, Симоне Васильовичу. Навіть він. А може, підемо до нього? Поговоримо по щирості. Адже річ не лише в нас, але, біс його бери, в Україні! Кожен необдуманий крок, кожне нерозумне зволікання подібні до злочину! — міністр підвищив голос, намагаючись достукатися до співрозмовника.

— Не знаю. Вже й не знаю. Можливо, тільки заради країни. Коли так поставлено питання, ти ж розумієш, що амбі-

ціям моїм немає місця... Тільки б зберегти державу. Піти з ним поговорити... — Петлюра засумнівався.

Йому раптом спало на думку, що не варто гарячкувати. А може, В'язлов і має рацію — гетьман уже не той, що був раніше; час шліфує камінням нещастя людський характер. І можливо, якщо сказати йому кілька правильних слів, зробити наголос на потрібному, закликати до здорового глузду — можна домовитися? Навіщо нове кровопролиття, навіщо знову — війна?

— Ну що ж, я думаю, варто спробувати, — Симон Васильович повільно розтягував слова.

— Справді, справді! Повір, він уже все усвідомив. Усе! — у голосі Андрія Григоровича промайнули теплі нотки, він навіть усміхнувся.

Обидва приятелі трохи розслабилися. Майбутнє вже не здавалося таким невідвратно грізним. Нервово очікування зустрічі з гетьманом зародилося в грудях у Петлюри. Думки накочувались, неначе снігова лавина, яка несеться з гір; йому так багато хотілося сказати Скоропадському — м'яко дорікнути або й посварити, однак дати місце надії. У приміщенні навіть трохи посвітлішало. Раптом у двері постукали. В'язлов відповів, що можна зайти. До кабінету увійшов високий худий чоловік, який тримав у руках папку. Він упевнено підійшов до міністра й, навіть не показуючи документи, злегка нахилився і прошепотів щось Андрію Григоровичу. Той зробив великі очі, його обличчя перекривила гримаса. Йому хотілося голосно закричати, але присутність гостя стримала. В'язлов повільно пройшов до свого крісла, узявся за широку спинку й важко опустився в нього. Рука припала до підборіддя, пальці нервово зашелестіли дводенною щетиною. Здавалося, на його тіло раптом почали тиснути тонни повітря, а губи безгучно ворухилися. Петлюра розумів, що гість приніс украй неприємну звістку, і навіть дещо підвівся на стільці, щоб міністр швидше звернув на нього увагу.

— Це кінець, Симоне Васильовичу. Так, це кінець, — приречено прохрипів В'язлов.

— Що сталося? — Петлюра стривожено глянув на приятеля.

— Гетьман вирішив створити федеративний союз із Великоросією. Грамоту підпише завтра. Незалежності України більше не буде, — глухо відповів міністр.

— Як же так?! — скрикнув Симон Васильович, не стримавши емоцій.

— Не розумію. Адже ми щойно говорили, що йти до білих — це не вихід, а глухий кут. Напевне, це Гербель!¹ Господи, це він... Посади забажав... Прем'єром... — В'язлов намагався добирати слова, але врешті зірвався й міцно вилаявся.

— Такі справи... — протягнув Петлюра.

Він також не знав, що казати. Коли так, то всі сподівання на те, що гетьман змінить свою думку і його можна буде переконати, є марними. Але ж тепер! Яке швидкоплинне життя настало — міняється, неначе подув вітру!..

— Так, іще одне... Хочу тобі сказати... — В'язлов, усе ще ошелешений звісткою, перебирав подумки слова, намагаючися знайти більш прийнятні.

— Я слухаю, — відчув щось недобре Петлюра.

— Скоропадський хоче тебе заарештувати, — витиснув із себе міністр.

Симон Васильович, вслуховуючись у дрібну барабанну дрож у грудях, у це пульсуюче відчуття, розумів, що дедалі більше втрачає самовладання, однак звістка про ймовірний арешт зненацька викликала протилежну реакцію.

— Як? Знову? — нервово всміхнувся він.

¹ Сергій Гербель (1856—1936) — проросійський поміщик, державний діяч Російської імперії, член Державної Думи, голова Ради міністрів Української Держави в листопаді — грудні 1918 р.

— Так. Вважає, що саме ти підбурюєш військових до повстання. Адже він саме тому хотів перекинути січових стрільців у Львів, а ті відмовилися. Очевидно, гетьман вирішив, що ти їх під'юджуєш, — сказав Андрій Григорович.

— Уже й не вгадаєш, що спало йому на думку. Ну, що буде, того не минути, — Петлюра підвівся й осмикнув свій військовий френч. Він кивнув, злегка стиснув губи, а потім розвернувся і вийшов з кабінету.

На вулиці починався дощ. Холодна вода стікала з небес, неначе вони продріявилися, потоншали від тертя часу, перетворилися на трухляву масу, яка нависала над землею. Було якось особливо незатишно. Хмари, темні, наче сажа, висіли врівень із верхніми поверхами — і по склу збігали чорні краплі. Голі дерева, ніби виснажені подорожні, застигли на вулицях. Візок торохкотів на вибоїнах. Симон Васильович дивився, як візник поганяє гніду кобилку, а та повільно бреде, схиливши голову. Копита опускаються у глибокі калюжі, а потім зі сплеском піднімаються знову. Краплі дощу розтікаються по морді конячки, і тільки її розумні очі, сповнені людського подиву, залишаються сухими...

Наступного дня, тільки-но каламутний осінній світанок зяяснів на вулицях Києва, у напрямку Білої Церкви вирушив автомобіль. На задньому сидінні був Петлюра. Поряд із ним — командир окремого корпусу Залізничної охорони Олександр Осецький¹. Тонкі чорні вусики увиразнювали кругле обличчя Олександра Вікторовича, руки час від часу лягали на офіцерський наган, котрий він тримав у себе на колінах. Кожен поворот, кожен вигин дороги, кожного стрічного вони

¹ Олександр Вікторович Осецький (1873—1936) — український військовий діяч, генерал армії У.Н.Р. З 12 лютого 1918 р. — начальник Українського Генерального штабу. З 15 листопада 1918 р. — Наказний отаман У.Н.Р. та за сумісництвом начальник Генерального штабу військ Директорії.

разом із Симоном Васильовичем підозрювали у змові; здавалося, ось-ось вони почують рев двигуна позаду. І тоді доженуть їх і схоплять, доставлять до гетьмана, а той вирішить їхнє питання надзвичайно швидко — двома пострілами в потилицю.

— Як думаєш, варта вже шукає мене? — перервав мовчанку Петлюра.

— Коли не шукає, то готується, — відповів Осецький.

— Правда, правда... Головне, щоб нам усім зібратися. Січовики нас зустрінуть? — непокоївся Симон Васильович.

Він тривожно поглядав на співрозмовника, що закутався в шинель, піднявши комір. Осецький заплющував очі й намагався глибоко дихати, щоб стримати вібрацію каменя, який тиснув у грудях.

— Зустрінуть. Віриш, Симоне Васильовичу, піднесений дух у них, не втрачають надії, — мовив командир.

— Дуже на це сподіваюся, — відповів Петлюра.

Це був час довгих розмов, сутінкових слів і душевного неспокою. Двоє їхали в машині, обабіч текли осінні ліси, жовте лахміття висіло на гілках. Тривожне очікування природи перед зимою дивним чином збіглося з очікуванням у їхніх серцях.

Цього вечора у військових бараках січових стрільців, розташованих неподалік від залізничного вокзалу Білої Церкви, стояв гомін. Приїзд Петлюри наробив чимало галасу. Гайдамаки виходили назустріч, простягали свої сухі, натруджені руки; у їхніх очах було стільки надії! І як же влаштовано людину: вона потребує щоденної порції уповання на світле; жадає насититися соком надії, тому що це і є еліксир життя!.. Вісім сотень бійців вишикувалися перед Симоном Васильовичем, і густий туманний серпанок витав над їхніми головами...

На зборах Національного союзу пристрасті завирували ще дужче. Винниченко багато разів підводився за столом і виго-

лошував чергову промову, Микола Шаповал¹ розповідав про зраду гетьмана. Він емоційно стукав по столу, вимагаючи покарання для Скоропадського, тому що той зрадив інтереси робітничого класу.

— Це зрада не тільки України, а й усієї соціалістичної революції. Так, я твердо заявляю, що ми, соціалісти, — я і Володимир Кирилович — докладемо всіх, Господи ти Боже мій, усіх зусиль, щоб знести цього маріонеткового гетьмана! Так, і ніяк інакше! — Шаповал нависав над столом і немовби припечатував долонею кожне слово.

— Правильно! Правильно! — підтакував Винниченко. Він давно вже задумав створити новий державний орган — Директорію, маючи за взір французьку революцію. На чолі повинні стати кілька директорів, які керуватимуть Україною до виборів.

Осецький сидів мовчки. Підвівся Євген Коновалець² і розповів, як напросився на аудієнцію до гетьмана й переконував його скасувати федерацію з Росією.

— Отож, шановне зібрання. Кажу я йому це, а він хитає головою і всміхається. Розповідаю, що не погодяться гайдамаки з його наказом, — як об стінку горохом. Як є, так і є! — повільно промовив Коновалець.

— Ах! Смішним, дріб'язковим видається весь процес перемовин із цим нещасним, слинявим кретином, — закричав Винниченко. — Ось він, сидить у моєму кабінеті, за тим самим столом, що я за ним приймав делегацію Антанти, комісарів, більшовиків. Яка велика сила невігластва: цей

¹ Микола Шаповал (1882—1932) — український політичний і громадський діяч, член Центральної Ради, публіцист, соціолог, поет, за фахом лісник.

² Євген Коновалець (1892—1938) — визначний діяч українського націоналістичного руху, учасник Першої світової війни. Ферих (прапорщик) збройних сил Австро-Угорщини, згодом полковник армії У.Н.Р., організатор і керівник Української військової організації, очільник Проводу українських націоналістів (з 1927 р.).

обмежений, неосвічений, може, навіть хворий офіцер російської армії щиро вірить, що він гетьман, тобто вищий за інших!

У бараку стало тихо. Упиваючись власною красномовністю, Винниченко продовжив:

— Лисиця з довгою головою, породистим носом і круглими, каламутними, неуважними, трохи розгубленими очима. У кутиках рота збирається слина, коли він говорить. І говорити він любить грубими, обшарпаними словами, перестрибуючи з однієї теми на іншу, кричаючи, і складається враження, що його треба відправити до лікарні, — громив він гетьмана.

Додати що-небудь чи заперечити ці слова ніхто не бажав.

— І от зараз! У ці смутні часи, сповнені почуття обов'язку, ми повинні виступити проти нього, як виступають проти зарази, що поширюється країною! Пропоную себе на посаду голови Директорії, а Симона Васильовича Головним отаманом. Що скажете? — Володимир Кирилович окинув поглядом присутніх, а потім погладив невелику акуратну борідку.

Зібрання застигло. Шаповал знову підняв руку, щоб заявити про свою позицію, але раптом, — неочікувано для всіх присутніх, однак цілком у згоді з вибором, який забурував у душі Петлюри, — він підвівся, долаючи опір повітря, наче плавець проти течії, — і тоді не лишилося жодних інших слів, котрі могли бути сказані в цей пізній час. Тому Симон Васильович глухо, ніби в колодязь, вимовив лише одну фразу; і цей довгий, протяжний звук перетворився на птаха, що бився крилами об дерев'яну стелю:

— Іншого шляху, крім повстання, у нас немає.

РОЗДІЛ 2

— Симоне — Зилоте! Симоне — Зилоте! — лунало в тъмяній емульсії вечірньої вулиці. Там, у товщі повітря, в непроглядній сірій глибині було чутно людський голос. У цей час мало хто ходитиме темними полтавськими провулками. На початку двадцятого століття кожен державний чин, який приїздив до Полтави, особливо якщо він з Петербурга, йшов спочатку на Круглу площу, до монумента «слави російської зброї». Товстий шпиль монумента був схожий на відрубаний хобот вимерлої тварини. Щоразу до пам'ятника приходили чиновники російської імперії, щоб упевнитися у власній величі. Ця велич самодержавства впливала на них заспокійливо, адже полтавці всі україномовні, зі своїм говором, ніби з часів шведського короля Карла і Мазе-пи. Це місто, схоже, застигло в часі, хоча надворі 1897 рік; і ніщо не могло зрушити цей давній уклад української колиски... Неподалік від монумента, на вулиці Заміській, лунав голос.

— Симоне — Зилоте! Симоне — Зилоте! — фраза повторювалася знову і знову. Звуки немов хотіли долинути до молодого чоловіка, який плівся у бік свого будинку, замислений, і не звертав уваги на окрики. Легкі швидкі кроки — і поруч із парубком опинився зовсім ще хлопчик років дев'яти. Він підскачав до парубка й легенько смикнув того за широкий рукав сорочки.

— Семене! А це правда, що тебе тепер у семінарії звать Симоне — Зилоте?

— Правда, — відповів Семен-Симон.

— Ти бач. Тож ти зараз — як той учень Христа?

— Ну напевне.

— Оце чудасія! Ніколи не знав, що мій братик може бути Христовим учнем.

Симон зупинився, потім подивився на свого молодшого брата уважно, начебто вперше побачив. Цього весняного

вечора слова, мовлені дитиною, раптом виявилися для нього дивовижними, і глибокий сенс фрази повільно розчинявся у його свідомості.

— Сашку, хіба я став менш близький до тебе?

— Ні, ні, брате.

— Тоді не звертай уваги на те, що говорять люди.

— А чому?

— Тому що людська чутка подібна до каламутної води — на поверхні одне, а в глибині інше.

— Не розумію. Ти так говориш, ніби наш батько...

— Не хвилюйся, Сашку. З тобою я буду завжди іншим.

— Добре, Симоне — Зилоте. Добре.

Хлопчик усміхнувся.

— А знаєш, що про тебе ще хлопці кажуть, Семене?

— Ну що ж?

— Кажуть, що мазепинець!

— Ото так і говорять?

— Так! А мазепинець — це погана людина?

— Ні, ні... Яка ж вона погана? Вона просто інша...

— Чим інша?

— Як тобі пояснити... Малий ти ще... Ось! Мазепинець — це та людина, яка хоче, щоб у неї була родина.

Симон подивився на здивоване обличчя брата, а відтак злегка обійняв його. Він знав — вони залишилися вдвох на вечірній вулиці, й нікого немає, хто б міг розлучити їх — так само як і згуртувати. Тому що їх єднає не лише спорідненість крові, а злиття душ; кожна молекула духу ідентична. Вони — брати по крові, сини батька-міщанина, відомого в місті візника, виявилися такими несхожими на свого батька, як бувають несхожі відблиски одного сонячного променя. Тріпотливе почуття єднало їх. Тремтячі точки в грудях пульсували в унісон. Вони — одне. Дві фігури стояли у провулку, і бліде сяйво місяця лилося на їхні голови...

Симон Васильович розплющив очі. Він прокинувся в казармі січовиків. У приміщенні для офіцерів було тихо. Допізна проходило засідання Національної спілки, а потім усі роз'їхалися. Винниченко подався до Києва шукати союзників проти гетьмана, а іншим було наказано готуватися до наступу. Петлюра лежав на солдатській шинелі; він, хоч і вкривався рваною ковдрою, промерз до кісток, бо ночі стали холодними, а барак погано обігрівався.

Денне світло падало на підлогу: мільйони пилинок кружляли в легкому вальсі. Він згадував дні навчання в Полтаві — наївні, чисті. Хіба він не вірив у вищі сили, хіба не довіряв долю свою Богу? Хіба не жевріло протиріччя в ньому змалечку, коли він спротивився служителям церкви, тому що серце його чинило опір обрядам та умовностям? І тоді, у ті молоді роки, він найдужче мріяв змінити світ, адже жагу великої ідеї в той час можна було порівняти з жагою здоров'я в дні чуми. Петлюра лежав на ліжку, і пам'ять повертала його в рідні полтавські місця, тому що завжди спогляди людини пов'язані не з нею, а з усім, що її оточує: будинком, де народився, вулицею, по якій ходив, містом, у якому виріс. Ким він був і чи став собою? Петлюра задумався і не знаходив відповіді.

— Кхе, кхе, — закашлявся Симон Васильович.

Тут двері відчинилися і до кімнати увійшов чоловік у військовому однострої. На плечах погони українського поручика. Широке чоло, прямий ніс, трохи відстовбурчені вуха. Потрапивши до приміщення, він глухувато мовив:

— Симоне — Зилоте! Як здоров'я?

Симон Васильович подивився на того, хто увійшов.

— Сашку¹, ти яким вітром?

— Вітер змін дме, чуєш?

¹ Олександр Васильович Петлюра (1888—1951) — брат Симона Петлюри, полковник Армії У.Н.Р. Був наймолодшим із дванадцяти дітей Василя та Ольги Петлюр.

— Авжеж. Сідай, брате.

Обидва Петлюри сіли на стільці, Симон Васильович поплескав себе по кишенях, дістав цигарки й закурив.

— Чув, що Скоропадський задумав? — озвався старший Петлюра.

— Ага, бач, яка падлюка, — Сашко не добирав слів.

— Та хіба тільки він... Не тільки... Мені потрібна допомога, брате, — Симон Васильович постукав пальцями по бильцю стільця.

— Ти ж знаєш: за тобою я піду всюди, — відповів Сашко.

— Дуже багато потрібно зробити... Я так розумію, що треба написати звернення до людей. Так би мовити, до душі кожного... А відтак збирати війська... У мене якесь дивне відчуття... Не можу точно описати, — старший Петлюра курив, струшуючи попіл у велику гільзу.

— Що за відчуття? — Сашко дивився на брата.

Симон Васильович раптом подумав, що брат дивиться так само, як і багато років тому — в отому темному провулку.

— Як би це точніше сказати... Мені здається, що я все ще там, у юності... Не те щоб не виріс, Боже збав... Тільки от ніяк не можу усвідомити, хто я... Своє місце... Чи лише мені потрібно... Йти цим шляхом...

Він бажав виговоритися, розповісти про те відчуття, що хвилює, що плаває в оболонці його тіла; розказати, як він усе ще сумнівається в собі й шукає опори.

— Семене, я розумію... Але подумай тільки про одне: коли ти пойдеш зараз до хворої матері, ввійдеш у свій дім, щоб знову допомагати їй по господарству — хіба ти заспокоїшся? — Сашко подивився на брата.

— Я... Ох, як складно мені... Пам'ятаєш, як мене вигнали із семінарії? Тоді я цілий місяць думав: чи правильно вчинив? Революційна партія... Гуртки... Батько розсердився, мало не відшмагав мене на площі... — Симон Васильович усміхнувся.

— Пам'ятаю, таких криків давно ніхто не чув на околиці. Але скажи мені: хіба ти міг тоді по-іншому? Хіба ти сам дав собі вибір? А зараз? Чи зможеш ти зістрибнути з вагона й залишитися позаду потяга історії?

Такі бесіди брати вели частенько. Шукали шляхи правди в темряві свого життя, обговорювали кожен вчинок. І коли Семен на Кубані переховувався від поліцейських нишпорок, і коли перебирався до Львова, у Галичину, а потім і до Петербурга — чи правильно він вчиняв?

Симон Васильович мовчав. Він знову закурив, нервово розминаючи цигарку, і товсті, сиві пасма диму здіймалися від кожного дотику.

— Можливо, твоя правда... Мабуть... Ходімо, пройдемося, — сказав Симон Васильович.

Петлюра накинув шинель, і вони вийшли з барака. Був незвично світлий ранок. Блакитний фарфор небес лише де-не-де відтіняла біла хмаринка, нібито виткана з шовку. Брати пірнули у свіже повітря, як у прохолодну річку. Всюди метушилися січовики — тягали провізію, ящики і гвинтівки. Під'їжджали вози, скрипіли полозами сани, вусатий гайдамака гримав на двох молодих хлопців, одягнених у стару сільську одежу. Ті витягали мішки з крупою, а потім несли їх у бік кухні.

— Рухайтесь, хлопці! Що ж ви наче сонні мухи? — гарчав старий гайдамака.

— Боже помагай, — Симон Васильович підійшов до саней.

Старий повернувся до нього, примружився, а потім насупився.

— Так, уже коли Бог зверне на нас увагу, то не буде такою Україна, як зараз, — прохрипів він.

— Ти так гадаєш, діду? — здивувався Симон Васильович.

— Побачив би ти стільки, як я, то й не таке б заспівав про цеього гетьмана, — гайдамака ще дужче насупився.

— А що з тобою сталося?

— Біда сталася... Справжня біда... Гей, як ти хапаєш?! Мішок порвеш, і все пшоно висиплеться, — прикрикнув він на одного з хлопців.

Потім зітхнув, присів, тримаючись за сани, закректав і дістав люльку й мішечок із тютюном.

— Сини мої... Молодші, — хмикнув він.

— А старші? — раптово випалив Сашко.

— Нема, поховав їх. Одного в червні, а другого в серпні... Чортів гетьман і німці! Я ж кричав, що віддам усе, що є... Навіщо було стріляти? — старий закректав.

Він роздратовано постукав люлькою по деревині, витрушуючи тютюн, який нещодавно затрамбував. Сиве волосся виднілося з-під шапки, і легкий вітер смикав за білі кучері. Сплетіння зморщок на його обличчі стало схожим на тонкі нитки, вкарбовані в шкіру під тиском днів; гайдамака сидів, схожий на героя картини, — і потерте до сірого тло пізньої осені накладало темні тіні на його обрис.

— Бісова доля... Бісова... Доля... — протягнув він.

Симон Васильович хотів було щось сказати, підбадьорити старого, але кожна фраза, що виникала у свідомості, здавалася наївною і занадто простою, щоб змінити людину, бо стебла нашої душі вирощені з ґрунту слів. Колишній семінарист, а потім журналіст і уповноважений Головного всеросійського земського повіту на західному фронті, урешті-решт, військовий міністр і лідер майбутнього повстання — замовк. Старий солодко присмокував до люльки, тихо бурмотів собі під ніс щось про злу годину, яка нависла над ним.

— Тоді чому ти тут? — Симон Васильович уважно подивився на гайдамаку.

— Що за питання, пане? Ти, як бачу, простого не розумієш. Звісно, чому — кажуть, сам Петлюра скоро прибуде сюди й поведе військо проти гетьмана. А от він — наш чоловік, не грабуватиме нас... Ось я приїхав із синами, привіз прові-

зії. На добру справу... Добру... Нам так бракує доброго... — прошамотів дід.

Петлюра так і завмер, начебто щойно прозвучали таємні заклинання, і кожен м'яз його тіла скувала невідома сила. Ось вона — народна правда! Ось гіркота, що невидимо виливається з уст людей. Хто почув цей тихий стогін, який зривався з губ старого, ніби з обриву, і падав на землю важким каменем? Хто зміг відчути народ, який гнобила сотні років російська імперія, — мовляв, українців не існує? «Ви лише неосвічені малороси — малий паросток російського народу», — торочили в Петербурзі. Як же так? Без роду, без племені, без назви — хто їх помітив? Хто зміг би підняти прапор і повести цих людей на битву, тому що правду слід довести силою. Де ви, сини українські?

Симон Васильович стояв ошелешений. А тоді кивнув братові, і вони пішли далі — стиснувши губи, нічого не промовляючи, занурені в безодні мовчання. Дрібними кроками просувалися по табору, не помічаючи гомону довкола. З неба раптом почав зриватися перший сніг, і невагомі сніжинки падали перед ними, ніби замерзлі слова. Наприкінці дня Петлюра вийшов зі своєї кімнати, покликав ад'ютанта, вручив йому аркуш і наказав віднести до штабу, а там віддати писарям. Потім переправити до друкарні. Доки ад'ютант ішов до високої будівлі, що примикала до дерев'яних бараків табору січових стрільців, він ненароком побачив перший рядок, написаний на папері. Не відриваючи очей, тримаючи в тонких пальцях списаний аркуш, він прочитав від початку до кінця:

«По наказу Директорії Української Республіки, я, яко верховний главнокомандуючий, закликаю всіх українських салдат і козаків боротися за державну самостійність України, проти зрадника, бувшого царського наймита, генерала Скоропадського, самочинно присвоївшого собі права гетьмана України. По постанові Директорії,

Скоропадський оголошений поза законом за утворені ним злочинства проти самостійної Української Республіки, за знищення її вольностей, за переповнення тюрем найкращими синами українського народу, за розстріл селян, за руйнування сіл і за насильства над робітниками і селянами. Всім громадянам, мешкаючим на Україні, забороняється під загрозою військового суду допомагати кровопивцеві генералові Скоропадському в тіканні, подавати йому споживання і захисток. Обов'язок кожного громадянина, мешкаючого на Україні, арештувати генерала Скоропадського і передати його в руки республіканських властей. Гетьманські розпорядження і накази по військах скасуються, військові частини гетьмана Скоропадського, аби усунути даремного кровопролиття і розрухів, повинні перейти до лав військ республіки, услід за тими, які вже перейшли. Війська республіки мають на меті доценту знищити лад, заведений гетьманським урядом, знищити нагайку, на яку він спирався до останнього моменту. В сю велику годину, коли на всьому світі падають царські трони, визволяються народи, коли на всьому світі селяни і робітники стали панами, в сю хвилину ми, брати козаки, хіба дозволимо собі піти з поміщиками, з гетьманським урядом проти своїх батьків? В сю велику годину ви, брати козаки, осмілилися служити торгашам, котрі самі продавались і хочуть Україну продати недавнім царським міністрам Росії і її пануючому класові — безробітному російському офіцерству і мароде-рам, — скупченим в контрреволюційне кубло на Дону?»

Наступного дня Петлюра разом із двадцятьма січовиками, серед яких стрілецькі старшини, ішов вулицею Білої Церкви до жандармерії. Біля входу в будівлю стояло двоє солдатів у штальмельмах¹, які, вгледівши українців, занепокоїлися,

¹ Сталева каска.

але, побачивши, що ті без зброї, сміливо вийшли їм назустріч. Симон Васильович опинився трохи попереду, підняв руку, показуючи, що німецьким солдатам турбуватися нема чого. Делегація увійшла в будівлю, затримавшись десь хвилин на п'ять. Було вирішено листа про нейтралітет варті передати до Києва в центральний штаб німецької армії. На що повненький німецький чин із розкуйовдженими, наче маленький віник, вусами й очима-крапками відповів згодою — німецькі війська вже давно не хотіли ніякої війни. Їхнім єдиним бажанням було якнайшвидше забратися з *Derukrainische Staat*¹ до своїх фрау та діток, які не бачили батьків уже декілька років. Тому зустріч інтервентів із повстанцями пройшла мирно — німецька варта погодилася дотримуватися нейтралітету.

Петлюра вийшов з жандармерії і попрямував у бік залізничного вокзалу, туди, де були їхні бараки. Козацькі старшини мовчки дріботіли за головнокомандувачем. У його ході з'явилася якась легкість, наче вітер надував невидимі вітрила душі. Кожен його крок немов піднімав над землею, тому що тяжіння не має сили над людьми з вірою. Чи можна стати невагомим? Чи можна стати ближче до небес? Симона Васильовича надихнула коротка розмова з німцями — затія не здавалася вже такою страшною.

Ближче до обіду приїхав Винниченко. Він прибув на екіпажі, переодягнений у залізничника. Білоцерківський староста Кейхель дістав наказ від гетьмана й намагався зібрати війська, щоб запобігти пересуванню голів Директорії. Усюди бачилися засідки й облави. Конспірація, таємні послання і відсутність власної армії — ось із чим довелося зіткнутися бунтівникам.

Володимир Кирилович зійшов з екіпажа саме тоді, коли неподалік стояв Петлюра з братом.

— Симоне Васильовичу! Я тут! — Винниченко помахав рукою Головному отаману.

¹ Українська Держава.

Петлюра підійшов до нього.

Зелений картуз залізничника личив Винниченку. Вуса надавали йому вигляду бравого служачки. Кітель із двома рядами срібних гудзиків скидався на генеральське вбрання. Винниченко навіть іноді поправляв головний убір, немов справжній залізничник. Вони пройшли до барака, який умовно називався штабом. Незабаром повинні були підійти Коновалець і Василь Тютюнник. Разом вони мали розробити план перших військових дій. Метод ешелонної війни, коли війська швидко переміщуються по залізниці, найкраще годився для пересування в бік Києва. «Авантюра, це авантюра. Боже мій, у що я вплутуюся», — думав Винниченко, дружелюбно перемовляючись із Петлюрою.

— Як там Ольга, чи все з нею гаразд? — запитав Винниченко.

— Та сподіваюсь, — відізвався Петлюра.

— Вона з'їхала з готелю, де проживала? — продовжив Володимир Кирилович.

— Першого ж дня. Із такими рішеннями не зволікають, — відповів Симон Васильович.

Він трохи нервував. Невдовзі почнеться наступ, а сил поки що дуже мало. Як і мало ідей, як повалити гетьмана. Винниченко намагався бути стриманим, але кожна хвилина давалася йому важко. «Тільки б не було ще одного правителя. Усі промені слави на одного — як же нудно спостерігати за тим, коли перша-ліпша посередність вивищується за рахунок пустопорожнього галасу», — думав Володимир Кирилович, проте намагався не подавати виду.

— А від Грушевського¹ немає звісток? Знаєш, Симоне Васильовичу, як його стали називати? — Винниченко показав ряд рівних зубів.

¹ Михайло Сергійович Грушевський (1866—1934) — визначний український історик, громадський та політичний діяч. Голова Центральної Ради Української Народної Республіки (1917—1918).

— Так, щось чув... — Петлюра дістав цигарку.

— Бач як, Чорномор його кличуть. Мабуть, його борода нікому не дає спокою, — Володимир Кирилович усміхнувся.

— Борода у нього славна... Ось лише дідусь образився, що йому не дають ніякої посади, — Симон Васильович теж ледь усміхнувся.

— До речі, про посади. Чи не думаєш ти, мій любий Симоне Васильовичу, що вся акція, всі рухи з самого початку буде поставлено під марку однієї окремої особи? — Винниченко промовив це з тою-таки усмішкою.

— Про що ти, Володимире Кириловичу? — здивувався Петлюра.

— Та все про те ж, вельмишановний пане. Усе наше повстання забарвлюється в одне ім'я — твоє, — це останнє слово Винниченко відчеканив, і кожен звук буквально дзвенів, немов пропущений через ковадло.

— Не розумію, — відповів Петлюра.

— Усе ти розумієш, Симоне Васильовичу. Бачив я твоє звернення до військ... Навіщо ти його написав? Чорт знає, що тепер виходить... Ось же, що відбувається — всі повстанці, які стікаються в революційні центри, стали називатися петлюрівцями, — усмішка зникла з обличчя Винниченка. Він зняв картуз і нервово кинув його на стіл.

— Ніякої змови немає, Володимире Кириловичу... — Петлюра спробував було виправдатися.

— Ні, ні, дорогий мій товаришу. Ти запевняєш: немає змови? Це чиста брехня. Ми з тобою по один бік... Поки що. Але дозволь мені зауважити: я ніколи не потерплю зараження нашого руху твоїм персональним характером — звуженим, бідним, затуманеним, — Винниченко прошипів. Його очі блищали, а в темних зіницях плавали зловісні вогники.

— Дозволь сказати тобі, що ти все неправильно розумієш, — Симон Васильович намагався перевести розмову в інше русло.

— Усе правильно я розумію. Ти бажаєш стати маленьким диктатором... Задовольнити свої амбіції... Тож знай, — голос Винниченка став грубим, немов замість гортані у нього залізне горло. — Я все зроблю, щоб придушити тебе, коли ти не зупинишся... Розмажу тебе... Як плювок...

Симон Васильович дивився на обличчя приятеля-ворога і не знав, що відповісти. Злий погляд Володимира Кириловича роздирав його плоть, немов хотів вирвати слова смирення і визнання своєї провини. Кожна секунда розмови була схожа на трагічний спіч ката. Повітря поважчало й тиснуло стопудовим вантажем на груди, а трохи згодом навіть засмерділо, наче відкрилося черево землі й густий дурман пекла наповнив кімнату. Тепер, що б не зробив Петлюра, куди б не пішов, що б не сказав — позад нього завжди буде тінь Винниченка, і немає способу їм відмовитися один від одного, і немає жодного шансу існувати поруч.

ЗМІСТ

Розділ 1	8
Розділ 2	21
Розділ 3	33
Розділ 4	44
Розділ 5	57
Розділ 6	68
Розділ 7	77
Розділ 8	87
Розділ 9	97
Розділ 10.....	106
Розділ 11.....	117
Розділ 12.....	129
Розділ 13.....	139
Розділ 14.....	151
Розділ 15.....	161
Розділ 16.....	171
Розділ 17.....	181
Розділ 18.....	194
Розділ 19.....	203
Від автора	211

Літературно-художнє видання

БУТЧЕНКО Максим
Петлюра. Боротьба
Роман

Керівник проекту *В. А. Тютюнник*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Редактор *І. М. Андрусяк*
Художній редактор *А. О. Попова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *О. В. Ушкалова*

Підписано до друку 10.05.2018. Формат 84x108/32. Друк офсетний.
Гарнітура «Literaturna». Ум. друк. арк. 11,76. Наклад 4500 пр. Зам. №

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: corp@bookclub.ua

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом
у друкарні «Фактор-Друк»
61030, м. Харків, вул. Саратовська, 51. Тел.: + 3 8 057 717 53 57

Бутченко М.

Б93 Петлюра. Боротьба : роман / Максим Бутченко ; перекл. з рос. Т. Свелеби. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. — 224 с.

ISBN 978-617-12-5422-0

Того ранку Симон Петлюра нарешті повернувся додому. Обійняв дружину Ольгу, вільно дихав на повні груди. Стільки часу він провів у в'язниці бездіяльно. І ось відчув, що настає пора великих змін. Соратники чекають наказу діяти. Однак кохана Ольга і маленька донечка Леся дуже переймаються тим, що тато й чоловік і далі майже не з'являтиметься вдома. Та й чи буде в них дім? І сам Петлюра розривається між сім'єю та своєю мрією — незалежною Україною. Режим Скоропадського має бути повалено. Відступати не можна. Здається, Петлюра чує власний голос ніби здалеку. І наче не він промовляє ті слова: «Іншого шляху, крім повстання, у нас немає...»

УДК 821.161.2

Це було насправді. Федот Шевченко не з покладистих і зручних для нової влади людей, на відміну від Петра, старшого брата, який підлизується до радянських колективістів. Підлість Петра ще й у тому, що він давно хоче відвоювати собі Сашу — дружину Федота. Разом з односельцями молодший брат агресивно й уперто не приймає колективізацію, але повстання селян жорстоко придушують узимку 1930 року. Сім'ю силою розкуркулюють, підступно випитавши в дитини, де батьки ховають харчі, і вивозять у Карелію разом із Петром-підлабuzником. Остання смертельна сутичка братів неминуча.

1918 рік. Павло Вітко, офіцер армії УНР, мав тільки дві любові у своєму житті: до України й до дружини Ганни. Та тепер дружина далеко, а мрія про незалежність України ще далі. Неймовірними зусиллями Павлові та його бойовому товаришеві вдається вирватися з оточення більшовиків. А тим часом «червоні» встановлюють свої порядки в Києві. Усіх незгодних кидають за ґрати. Ганні також загрожує небезпека. Але давній ворог Павла, командир загону Муравйова Віктор Примаков рятує її від безчестя. Він закоханий у Ганну до нестями... На полі бою невблаганна доля зіштовхне запеклих ворогів — Павла і Віктора. Хто вийде живим зі смертельного герцю? Чи доля дасть Ганні шанс знову побачити Павла?

